

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny K. Dudy
pt.: Efektywność Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych (PSMR) „Akademia
Mediacji” w kształtowaniu kompetencji mediacyjnych uczniów
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Joanny Łukasik, prof. UP

Wprowadzenie mediacji rówieśniczych do szkół ma bardzo dużą wartość dla całej społeczności szkolnej. Udział w mediacji wiąże się bowiem z przyjęciem przez uczniów odpowiedzialności za przezwyciężanie problemów. Zachęcanie uczniów do rozwiązywania konfliktów drogą mediacji umożliwia nie tylko zmniejszenie eskalacji agresji, ale przede wszystkim poszerza świadomość uczniów na temat istoty relacji międzyludzkich i służy rozwijaniu najważniejszych umiejętności społecznych, niezbędnych do satysfakcjonującego życia w społeczeństwie przy zachowaniu norm i reguł społecznych. Mediacje, a w szczególności mediacje rówieśnicze wpływają na rozwijanie poczucia sprawczości i podmiotowości uczniów, co z kolei determinuje kształtowanie ich tożsamości, samodzielności i poczucia własnej wartości.

Biorąc powyższe pod uwagę bardzo doceniam wybór podjętej problematyki, a zważywszy, że brakuje empirycznie zweryfikowanego programu do rozwijania kompetencji mediacyjnych młodzieży, pracę uznaję za oryginalną i szczególnie wartościową dla praktyki edukacyjnej. Na słowa uznania zasługuje też fakt, że praca ma charakter eksperymentalny a przeprowadzenie metodologicznie poprawnego eksperymentu pedagogicznego jest niewątpliwie zadaniem bardzo trudnym.

Celem dysertacji mgr Anna Duda uczyniła ocenę efektywności autorskiego Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych (PSMR) „Akademia Mediacji” w procesie kształtowania kompetencji mediacyjnych młodzieży szkolnej. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska liczy 385 stron. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, załączników i bibliografii (zamieszczonej na 26 stronach pracy i zawierającej, oprócz polskiej, również literaturę obcojęzyczną), w której wyróżnione zostały publikacje zwarte i artykuły naukowe (451 pozycji), akty normatywne, dokumenty i źródła internetowe. Do pracy, jako jej uzupełnienie, dołączony został oddzielny tom, liczący 153 strony, w którym przedstawiony został szczegółowy opis programu do rozwijania kompetencji mediacyjnych

młodzieży wraz z prezentacją wszystkich scenariuszy zajęć i informacjami o projekcie, w ramach którego realizowany był eksperyment. Pomysł zaprezentowania Programu w oddzielnym tomie uważam za bardzo trafny.

Spis treści jest bardzo dokładny, a miejscami nawet drobiazgowy, co z jednej strony jest korzystne, bo dokładnie wskazuje jakie treści znajdują się na kolejnych stronach pracy, a z drugiej strony rodzi wrażenie przytłoczenia nadmiarem szczegółów. Moim zdaniem można było zrezygnować z wyróżniania w spisie treści niektórych podrozdziałów (zwłaszcza tych bardzo krótkich) i jedynie wyróżnić opisywane zagadnienia pochyloną czcionką w tekście. Tak można było postąpić w rozdziałach: Typologia konfliktów czy Strategie i style rozwiązywania konfliktów. Nie należy też wyróżnić podrozdziału jeśli podrozdział jest tylko jeden. Taka sytuacja ma miejsce w podrozdziale 2.6.1. Wystarczyłoby pozostawić rozdział: „Konflikty w szkole” i w nim opisać przyczyny i skutki. Nie umieszczałabym też w spisie treści śródtytułów nieopatrzonych numerami (Kompetencje.....). Nie jest to jednak zarzut a jedynie sugestia w razie publikowania pracy.

W ocenie ogólnej chcę podkreślić, że struktura pracy jest logiczna i przejrzysta. Dysertacja zawiera zbiór rzetelnych, wyczerpujących i cennych informacji na temat istoty, możliwości i znaczenia mediacji rówieśniczych prowadzonych w środowisku szkolnym. Przede wszystkim jednak sanowi dowód na to, że możliwe jest efektywne rozwijanie kompetencji mediacyjnych uczniów poprzez odpowiednio opracowany Programy edukacyjny. Tym samym uznać należy, że cel pracy został osiągnięty, a treść pracy w pełni odpowiada tematowi określönemu w tytule rozprawy.

Pokróćce odniosę się teraz do poszczególnych części pracy.

We Wstępie Doktorantka syntetycznie wprowadza czytelnika w podjętą problematykę uzasadniając wybór podjętego tematu. Autorka zwróciła uwagę, że weryfikacja efektywności wdrażania mediacji do szkół za pomocą badań eksperymentalnych jest novum w pedagogice, a samo wprowadzenie mediacji do szkoły spełnia kryteria innowacji pedagogicznej. Zgadzam się z tym i bardzo doceniam pomysł zrealizowania tego przedsięwzięcia. Doktorantka przekonuje, że motywacją do podjęcia tematu było nie tylko wypełnienie luki w literaturze pedagogicznej dotyczącej mediacji rówieśniczych, ale przede wszystkim niesienie pomocy nauczycielom, którzy stanęli przed koniecznością wprowadzenia mediacji do szkół bez odpowiedniego przygotowania i narzędzia do pracy w tym zakresie. Sposób opracowania Programu świadczy zaś o tym, że podjęta problematyka jest zarówno przejawem głębokiego zainteresowania mgr Dudy tematyką alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów, jak również wyrazem Jej troski o jakość procesu wychowawczego, opiekuńczego i

dydaktycznego podejmowanego wobec uczniów. Sama Autorka zaznacza, że „Pisaniu tej pracy towarzyszyła nadzieja, że polska szkoła będzie organizacją uczącą się, pełną dialogu, wiedzy i kultury.” Za taką motywację i postawę należą się Pani Magister wyrazy szczególnego uznania.

Część teoretyczna dysertacji składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy rozdział poświęcony został ukazaniu szkoły jako przestrzeni, w której dochodzi do konfliktów i mediacji pomiędzy różnymi podmiotami szkoły, zajmującymi w jej strukturze różne role i pełniącymi różne funkcje. Analizie poddano tu zarówno instytucjonalną (formalną) przestrzeń szkoły, jak i przestrzeń relacyjną, która ze swej istoty ma charakter konfliktogenny. Zarówno uwarunkowania kształtu przestrzeni relacyjnej szkoły, jak i opisane przez Doktorantkę wymiary przestrzeni aksjologicznej, dotyczące reguł, praw czy nieformalnych zasad funkcjonowania w szkole oraz sankcji za ich złamanie wskazują na ryzyko ścierania się odmiennych celów i preferencji, a tym samym na konieczność wypracowywania kompromisowych stanowisk i porozumienia. Szczególnego znaczenia nabierają wówczas opisane w pracy takie aksjonormatywne wymiary życia szkolnego, jak: wspólnotowość i indywidualizm, demokracja, sprawiedliwość i wolność, na podstawie których, jak podkreśla Doktorantka, umocowana jest etyka działań mediatora.

Sposób zaprezentowania przez mgr Dudą w kolejnych podrozdziałach treści dotyczących edukacyjnej i architektonicznej szkoły, pozornie niezwiązanych z zagadaniem mediacji, nadaje tym przestrzeniom zupełnie innego znaczenia tj. jako miejsc potencjalnie konfliktowych, ale też dających przestrzeń do prowadzenia spotkań mediacyjnych. W ten sposób Doktorantka płynnie przechodzi do zagadnień konfliktów opisanych w kolejnym rozdziale pracy.

W rozdziale drugim przedstawione zostały koncepcje konfliktu umiejscowionego w relacjach pomiędzy podmiotami szkoły. Autorka opisała tu teorie konfliktu wyjaśniające genezę mediacji. Odwołując się głównie do teorii psychologicznych, socjologicznych i pedagogicznych zdefiniowała pojęcie konfliktu sygnalizując jego związki z naukami prawnymi. Z tego powodu Doktorantka postuluje, aby zapoznavanie mediatorów z wiedzą na temat konfliktów zawierało elementy edukacji prawnej i obywatelskiej, co znalazło odzwierciedlenie w skonstruowanym przez nią programie służącym rozwijaniu kompetencji mediacyjnych uczniów. W dalszej części rozdziału mgr Duda przedstawiła poziomy i etapy konfliktu, wskazując na złożoność i dynamiczny charakter zjawiska. Rzetelna i szczegółowa wiedza na temat konfliktów, którą wykazuje się Doktorantka jest nie tylko interesująca, ale też kluczowa dla efektywności mediacji, bowiem to charakter konfliktu warunkuje sposób

mediacji. Idąc tym tokiem myślenia Autorka przedstawiła typologie konfliktów sytuując je w przestrzeni szkoły. Na zakończenie opisała strategie, pseudostategie i style rozwiązywania konfliktów stosowane przez strony konfliktu bez udziału mediatora. Ostatni podrozdział dotyczy konfliktów w szkole. Do tej części pracy mam drobną uwagę formalną. Otóż nie ujmując znaczenia merytorycznego treści podrozdziału, moim zdaniem niepotrzebne jest wyróżnienie w nim dodatkowego podrozdziału, bo całość materiału dotyczy przyczyn i skutków konfliktów rówieśniczych i taki tytuł powinien według mnie nosić podrozdział 2.6. Warto byłoby też bardziej uporządkować treści podrozdziału i na początku skupić się na źródłach konfliktów, potem skutkach a następnie na roli mediatora w zażeganiu konfliktów.

W rozdziale trzecim przedstawione zostały teoretyczne założenia prowadzenia mediacji rówieśniczych w szkole. Doktorantka w sposób bardzo interesujący i wnikliwy przedstawiła tu historię mediacji stosowaną najpierw w sprawach karnych i cywilnych, aż do inicjatywy wykorzystania mediacji w polskiej szkole na początku XXI wieku i wyłonienia się 10 lat później mediacji rówieśniczych. Mediacjom rówieśniczym poświęcony został oddzielny, obszerny podrozdział, po którym przedstawione zostały akty normatywne dotyczące mediacji oraz standardy szkolenia mediatorów i wymagane kompetencje mediatora szkolnego, w tym również mediatora rówieśniczego.

Kolejno omawiane w rozdziale trzecim treści zbliżają czytelnika do kluczowego dla tematu i prowadzonych badań pojęcia kompetencji mediacyjnych, które w projekcie badawczym Autorka traktuje jako metakompetencje i wyjaśnia, że składają się one z kilku kompetencji cząstkowych. Opis kompetencji cząstkowych ma szczególne znaczenie dla zrozumienia teoretycznych założeń Programu, będącego podstawą rozwijania metakompetencji mediacyjnych. Autorka ma tego świadomość bowiem wnikliwie je opisała z zaznaczeniem roli w postępowaniu mediatora i znaczenia dla powodzenia mediacji. Przedstawiała też uwarunkowania rozwijania poszczególnych kompetencji, co pokazuje jak trudnego zadania się podjęła przygotowując eksperymentalny program pracy z uczniami. Rozwijanie każdej z kompetencji cząstkowych mogłoby bowiem być tematem oddzielnej eksperymentalnej pracy doktorskiej.

Mam do części pracy, dotyczącej kompetencji, drobną uwagę o charakterze formalnym. Zbyteczne jest moim zdaniem wyróżnienie podrozdziału 3.4.1 "Pojęcie kompetencji" i poświęcenie temu zagadnieniu aż tyle miejsca. Uważam, że wystarczyłoby najważniejsze kwestie umieścić na początku podrozdziału: „Kompetencje mediacyjne uczniów jako metakategoria”. Z korzyścią dla przedstawienia opisywanej kwestii byłoby

zostawienie tylko ostatniego akapitu obecnego podrozdziału 3.4.2 i połączenie go z treścią rozdziału 3.4.3 (z pominięciem tego tytułu).

Podrozdział 3.5. został zatytułowany: „Zadania mediatora rówieśniczego”. I tu znów kilka uwag. Nie jest bowiem dla mnie zrozumiałe dlaczego podrozdziały 3.5.1 – 3.5.9 znalazły się w tym podrozdziale. Skoro dotyczą: przedmiotu mediacji rówieśniczych, podmiotów mediacji rówieśniczych, przebiegu mediacji rówieśniczych, zadań organów szkoły w zakresie prowadzenia mediacji, animacji środowiska szkolnego, roli opiekuna mediatorów i zalet wprowadzania mediacji do szkół to miejscem, gdzie treści te powinny się znaleźć jest rozdział 3.3. „Mediacje rówieśnicze” na końcu którego powinien znajdować się punkt: „Zadania mediatora rówieśniczego”. Z rozdziału 3.3. usunęłabym natomiast podrozdział 3.3.2. „Szkolenie mediatorów rówieśniczych” i uczyniła z niego ostatni rozdział części teoretycznej, w którym znalazłby się podrozdział: „Mediator i jego kompetencje” oraz „Kompetencje mediacyjne uczniów jako metakategoria” z wyróżnionymi numerowanymi podrozdziałami, dotyczącymi kompetencji cząstkowych. W ten sposób rozdział teoretyczny kończyłyby treści, do których bezpośrednio odnosi się rozdział metodologiczny.

Abstrahując od uwag dotyczących struktury pracy, podsumowując jej teoretyczną część chcę docenić dociekliwość badawczą i rzetelność naukową mgr Anny Dudy. Opracowanie podjętych zagadnień wymagało bowiem od Autorki wnikliwej analizy obszernej literatury przedmiotu nie tylko z zakresu pedagogiki, ale również psychologii, socjologii i prawa. Z tego względu pracę należy uznać za interdyscyplinarną.

W rozdziale metodologicznym przedstawiony został opis metodologii badań własnych. Przedmiotem badań uczyniono kompetencje mediacyjne uczniów i wskazano 5 równoważnych celów badań (str. 252). Zastanawiam się dlaczego aż tyle skoro badania prowadzone były w celu ukazania efektywności autorskiego programu w rozwijaniu kompetencji mediacyjnych? Badania miały charakter eksperymentalny. Zmienną zależną uczyniono poziom kompetencji mediacyjnych (s.253), a zmienną niezależną (co niestety nie zostało jednoznacznie wskazane w podrozdziale: 4.2. Zmienne i wskaźniki), autorski PSMR. I rzeczywiście efektywność programu w rozwijaniu kompetencji mediacyjnych uczniów została zbadana w toku eksploracji badawczej. Moim zdaniem wystarczyło wskazać ten jeden cel. Niepotrzebnie też moim zdaniem Autorka wyróżniła dwa główne problemy badawcze, bowiem mówią one o tym samym. Pytanie o to: W jakim stopniu PSMR zmienia poziom kompetencji mediacyjnych uczniów? jest w istocie pytaniem o to: Jaka jest efektywność programu PSMR w kształtowaniu kompetencji mediacyjnych uczniów. I ten drugi problem bym zostawiła.

W podrozdziale: 4.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze brakuje kilku ważnych informacji. Autorka wskazała wprowadzić na wykorzystaną w badaniach metodę eksperymentu naturalnego, ale przydałaby się też wzmianka o rodzaju eksperymentu. To tutaj powinny znaleźć się informacje o zastosowanej procedurze badawczej i model badań eksperymentalnych. Brakuje też jakiegokolwiek informacji o technikach i narzędziach badawczych. Zdziwił mnie fakt, że narzędziom badawczym poświęcony jest jeszcze jeden podrozdział: 4.9. „Sposób zbierania danych i narzędzia badawcze”. Niestety tu również brakuje opisu narzędzi badawczych. Autorka na str. 270 napisała jedynie, że kwestionariusze służące do badania kompetencji mediacyjnych (nieco różniące się dla pretestu i posttestu) składały się z 40 i 31 itemów odnoszących się do kompetencji mediacyjnych w obszarach: postawy promediacyjne, kompetencje społeczne, kompetencje komunikacyjne, myślenie krytyczne, kompetencje moralne, kompetencje coachingowe, kompetencje organizacyjno-pragmatyczne, postawa refleksyjności, kompetencje emocjonalne, wiedza prawna. Stwierdziła też, że kwestionariusze mają charakter autorski i są zweryfikowane pod względem trafności i rzetelności. W załączniku (str. 326) znajduje się kwestionariusz, ale to niczego nie wyjaśnia. Zastanawiam się, co oznacza fakt, że wyróżnione w nim zostały grupy, składające się z czterech itemów? Czy każdy taki zestaw czterech itemów mierzy poziom jakiejś kompetencji częściowej? Ponieważ wykorzystane narzędzia badawcze są podstawą oceny rzetelności badań to zastosowanie w pracy naukowej narzędzia autorskiego wymaga szczegółowego jego opisanie zarówno w warstwie założeń teoretycznych, jak i właściwości psychometrycznych. Wtedy narzędzie takie staje się dodatkowym, bardzo ważnym atutem dysertacji. Przy wykorzystanym w badaniach narzędziu (test diagnozujący style rozwiązywania konfliktów) brakuje stosowanego przypisu.

Opis metod analiz statystycznych zastosowanych w badaniach jest bardzo rzeczowy i precyzyjny. Badaniami objętych zostało 368 dzieci w wieku od 11 do 13 lat. Przedstawiony w rozdziale metodologicznym szczegółowy opis doboru uczniów do grup badanych oraz charakterystyka osób badanych wskazuje na dbałość Doktorantki o poprawność metodologiczną prowadzonych badań eksperymentalnych. Ciekawym posunięciem było wyróżnienie oprócz grupy eksperymentalnej i kontrolnej także grupy pośredniej, w celu potwierdzenia lub wykluczenia efektu transferyjnego uczenia się. Bardzo dobrym rozwiązaniem było jedynie sygnałne zaprezentowanie w rozdziale metodologicznym Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych, który stanowił czynnik eksperymentalny. W celu poznania pełnego opisu programu Autorka odsyła czytelnika do oddzielnego tomu.

W podrozdziale piątym przedstawiono wyniki badań własnych. Zastosowane analizy statystyczne spełniły swoją rolę i dostarczyły materiału badawczego do zrealizowania celu badawczego.

W kolejnych podrozdziałach w bardzo przejrzysty sposób ukazane zostały wyniki przeprowadzonych badań. Wnikliwa analiza, precyzyjna interpretacja i rzetelny opis otrzymanych wyników badań wskazuje na wysokie kompetencje badawcze Doktorantki w zakresie prowadzenia badań ilościowych. Dowodem na to jest też rozdział poświęcony dyskusji wyników, w którym Autorka przytoczyła najważniejsze wyniki badań własnych oraz dokonała ich pogłębionej interpretacji z odniesieniem do innych badań w tym zakresie. Tutaj też znajdują się precyzyjnie sformułowane odpowiedzi na postawione w pracy pytania badawcze oraz weryfikacja przyjętych hipotez. Tym samym zrealizowany został cel badań.

Badania wskazały, że Program Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych okazał się efektywny w kształtowaniu kompetencji mediacyjnych uczniów mierzonych poziomem kompetencji cząstkowych. Dzięki uczestnictwu w programie zwiększył się poziom kompetencji społecznych, emocjonalnych, komunikacyjnych i wiedzy prawnej uczniów. Warty podkreślenia jest fakt, że uczniowie z grupy eksperymentalnej rozwinęli zdolność korzystania z nieantagonistycznych stylów rozwiązywania konfliktów. Wprawdzie przyrost kompetencji mediacyjnych nastąpił w każdej grupie badanych, ale najwyższy i istotny statystycznie był tylko w grupie eksperymentalnej. Wyższy wynik tych kompetencji, uzyskany w badaniu końcowym przez badanych z grupy kontrolnej i pośredniej Autorka tłumaczy realizacją w szkołach programu wychowawczego. Być może skrócenie eksperymentu wyeliminowałoby ten czynnik. Zaciekawia mnie natomiast wniosek na temat wzajemnego uczenia się grup. Uzyskane przez Doktorantkę wyniki wykazały istnienie efektu międzygrupowej transmisji wiedzy, oznaczającej że „grupa niezaangażowana w działania projektowe (pośrednia) czerpała wiedzę o mediacjach wprowadzoną bezpośrednio w grupie eksperymentalnej” (str. 318). Zastanawiam się, w jaki sposób to się mogło odbywać i czy w istocie o wiedzę tu chodziło? Chętnie poznam punkt widzenia Doktorantki na ten temat.

Sformułowanie wniosków końcowych i rekomendacje zawarte w zakończeniu pracy dowodzą świadomości Doktorantki w zakresie ograniczeń przeprowadzonych badań. Zwraca Ona m.in. uwagę na potrzebę oceny trwałości zmian, związanych z udziałem w projekcie co ma bardzo ważne znaczenie dla potwierdzenia efektywności Programu. Sygnalizuje również, że rozwijanie kompetencji mediacyjnych uczniów może mieć związek, co nie było weryfikowane w projekcie badawczym, z kompetencjami mediacyjnymi trenerów i sugeruje poddać ten aspekt w przyszłości badaniom. W podrozdziale tym zawarte zostały również

implikacje pedagogiczne o charakterze wskazówek dla nauczycieli. Autorka postuluje wdrażanie mediacji do szkół jako innowacji, przestrzegając, że o jej powodzeniu decyduje klimat i gotowość organizacyjna szkoły. Wyraża bowiem przekonanie, że „mediacje to nie tylko projekt, który prestiżowo wygląda w protokołach z rad pedagogicznych ...ale to także sposób myślenia o relacjach, komunikacji, potrzebach i emocjach innych ludzi”. Taka postawa mgr Anny Dudy przekonuje, że temat doktoratu nie jest przypadkowy lecz wynika z Jej zainteresowań, doświadczeń i głębokiej wiary w mediacje jako czynnika regulującego stosunki społeczne. I to był moim zdaniem najlepszy powód, dla którego warto było napisać ten doktorat. Takiego podejścia Doktorantce gratuluję.

Formalna strona dysertacji nie budzi zastrzeżeń. Sposób sporządzania przypisów i odsyłaczy jest prawidłowy. Przy cytowaniu tego samego dzieła kilka razy z rzędu nie trzeba jednak podawać pełnych danych bibliograficznych. str. 17, 18, 19, 102. Praca jest bardzo ładna graficznie. Przejrzystości dodają pracy wyróżniki uzyskane poprzez stosowanie koloru lub zróżnicowanej czcionki. Na podkreślenie zasługuje umieszczanie przez Autorkę na początku rozdziałów cytatów stosowych do zamieszczonych w nich treści. Bardzo przejrzysto zaprezentowane zostały również wyniki badań, co znacząco ułatwia ich analizę.

Sposób przygotowania części teoretycznej, jak również opracowania wyników badań wskazuje na posiadanie przez mgr Annę Dudę kompetencji badawczych. Cała praca napisana jest ładnym, komunikatywnym i jednocześnie naukowym językiem, co dodatkowo świadczy o wysokich kompetencjach Autorki w zakresie pisarstwa naukowego. Nieliczne znajdujące się w niej błędy językowe (wyraz „style”, w dopełniaczu powinien być odmieniony jako „stylów”, a nie „styli”) przytrafiają się chyba każdemu podczas realizowania tak poważnego przedsięwzięcia.

Dołączony do pracy PSMR, będący podstawą prowadzonych zajęć z uczniami przekonuje, że Autorka jest profesjonalistką w praktycznych działaniach na rzecz przygotowania mediatorów rówieśniczych do prowadzenia mediacji. Zawarte w programie scenariusze zajęć krok po kroku wtajemniczają uczniów w zagadnienia mediacji i dostarczają okazji do trenowania umiejętności mediacyjnych. Biorąc pod uwagę zakres tematyczny Programu i ilość spotkań poświęconych na poszczególne zagadnienia zastanawiam się, czy w istocie rozwijane były kompetencje cząstkowe czy może raczej chodziło o umiejętności budujące kompetencje mediacyjne. Wyjaśniając pojęcie kompetencji (str. 169), w tym kompetencji mediacyjnych Doktorantka wskazała bowiem na wiele cech charakteryzujących każdą kompetencję m.in. wiedzę i umiejętności z danego zakresu. Tymczasem na zajęciach z uczniami rozwijane były co prawda umiejętności z zakresu asertywności czy empatii, ale w

bardzo okrojonym zakresie i bez dostarczenia rzetelnej wiedzy na ten temat. Chcąc rozwijać różne kompetencje na każdą z nich trzeba byłoby poświęcić co najmniej kilkanaście godzin zajęć. Niczego nie zmienia to w ocenie Programu. Uważam, że PSMR stanowi cenne źródło świetnie opracowanych, ułożonych w logiczną całość bardzo ciekawych ćwiczeń, które nie tylko z powodzeniem służą rozwijaniu kompetencji mediacyjnych uczniów, ale też z pewnością będą dla nich bardzo atrakcyjne. Niewątpliwie więc Program warto opublikować jako pomoc metodyczną dla nauczycieli i trenerów mediatorów rówieśniczych. Sugerowałabym tylko nieco zmienić kolejność początkowych części Programu. Zaraz po Wprowadzeniu powinien moim zdaniem znajdować się punkt: Projekt Akademia Mediacji Rówieśniczych i PSMR. Następnie: Szkolenie nauczycieli i Szkolenie rodziców. Potem w punkcie: Metody i modele pracy wykorzystane w programie umieściłabym opisy dramy, oceniania kształtującego, nacobezu. Dalsza kolejność jest już właściwa.

*

Reasumując, chcę podkreślić, że niezależnie od poczynionych uwag pracę doktorską mgr Anny Dudy oceniam wysoko. Podjęcie wysiłków badawczych w celu empirycznego zweryfikowania autorskiego PSMR uważam za przedsięwzięcie ważne społecznie i bardzo wartościowe nie tylko dla teorii, ale przede wszystkim dla praktyki pedagogicznej.

Wyrażając przekonanie, że przedłożona do oceny dysertacja spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do publicznej dyskusji nad rozprawą.

